

การศึกษาคุณภาพเชิงทัศนเพื่อวางแผนการจัดการ สิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองหัวหิน

ดร. ฐิติโรจน์ อนามบุตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิลาสินี สุขสว่าง

อาจารย์ ประจำภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวหินเป็นเมืองตากอากาศชั้นนำของประเทศไทย มีชายหาดที่สวยงาม ประวัติความเป็นมาที่โดดเด่น เป็นเมืองเล็กที่สงบ สวยงาม และเป็นที่ตั้งวังไกลกังวลอันเป็นที่ประทับฯ ด้วยระยะทางที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ทำให้ได้รับความนิยมอย่างสูง เกิดการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และอื่นๆมากมายและรวดเร็วจนทำให้เกิดปัญหาหลายด้าน ปัญหาที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือคุณค่าความสวยงามของเมืองและธรรมชาติที่เสื่อมทรามลงอย่างรวดเร็วจากความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาทำความเข้าใจคุณภาพเชิงทัศนของส่วนสำคัญของเมืองหัวหิน และทัศนคติของคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีคุณค่าเหล่านั้น เพื่อใช้ผลการศึกษาในการหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาคุณภาพที่เหมาะสมและไม่ลดคุณค่าความงามของเมืองหัวหินในอนาคต

วิธีการวิจัยเริ่มจากการศึกษาความเป็นมาของเมือง สถานที่สำคัญ และความหมาย จากนั้นทำการสำรวจในพื้นที่ด้วยการสังเกตกายภาพและกิจกรรม กำหนดโครงสร้างจินตภาพของเมืองและแบ่งเป็นย่านเชิงทัศน (Visual Zone) คือบริเวณที่มีความคล้ายคลึงทางด้านกายภาพและกิจกรรมจนคนส่วนใหญ่รับรู้ว่าเป็นย่านเดียวกัน แบ่งออกได้เป็น 6 ย่านที่สำคัญและใช้เป็นพื้นที่ศึกษา จากนั้นเก็บบันทึกภาพถ่ายของแต่ละย่าน เลือกหาภาพตัวแทนที่เหมาะสมของแต่ละย่าน ได้ภาพทั้งหมด 36 ภาพ สร้างแบบสอบถามประกอบรูปภาพ (Photo-Questionnaire) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนภาพที่ละภาพ เพื่อแสดงความชอบภาพและความรู้สึกกว่าภาพนั้นแสดงความเป็นหัวหิน บน Likert Scale 5 จุด และถามเหตุผลและทัศนคติอื่นๆ รวมถึงลักษณะส่วนตัว กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบโควตาตามชั้นตัวอย่าง (Stratified Quota Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมคนไทยทั้งคนหัวหินและคนไทยที่อื่นๆ คนต่างชาติที่เป็นนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่เทศบาลเมือง และผู้มีอาชีพในการออกแบบ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม 285 คนว่า ความชอบและความเป็นหัวหินสัมพันธ์กันใกล้ชิด กล่าวคือคนจะชอบมากหากภาพแสดงความเป็นหัวหินสูง ภาพที่ชอบที่สุดตามลำดับคือภาพชายทะเล อาคารที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ สถานีรถไฟและโรงแรมรถไฟ บริเวณที่มีธรรมชาติที่ชอบน้อยลงคือ ชายหาดที่มีอาคารสูง ย่านท่องเที่ยว ย่านกลางเมือง บริเวณที่ไม่ชอบคือ ถนนทางเข้าเมือง และตลาดสดกลางเมือง ผลจากการศึกษาเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าความพิเศษของหัวหินอยู่ที่ธรรมชาติที่สวยงามและสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานกันเป็นหนึ่งเดียว การพัฒนาใหม่ๆในช่วงหลังไม่เป็นที่นิยมและไม่สามารถแสดงออกถึงความเป็นหัวหิน

ผลการศึกษานำไปสู่แนวทางเสนอแนะการปรับปรุงกายภาพของแต่ละย่านเพื่อปกป้อง และส่งเสริมคุณภาพพิเศษทางกายภาพดังกล่าว และควบคุมการพัฒนาทางกายภาพใหม่ๆที่จะทำให้คุณค่านั้นลดลงไปในอนาคต

คำสำคัญ: การประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ / มลทัศน์ / เขตจัดการทางสายตา / ความเป็นสถานที่ / หัวหิน

A Study of Visual Quality for Management of Visual Environment: A Case of Hua Hin Municipality

Rujiroj Anambutr, Ph.D.

Assistant professor, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Wilasinee Suksawang

Lecturer, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

Abstract

Hua Hin, a famous beach town in Thailand, with its beautiful shoreline, meaningful history, small town elegance, and a place where the royal retreat, Klai Kangwon Palace, is situated, has certainly earned its name as a popular destination not very far from Bangkok. In recent years, Hua Hin has seen an intense growth in commercial and residential real estate sectors which have led to various kinds of problems. A significant one involves deterioration of town appearance and natural environment from such widespread and intense development.

The research primary objective is to study and provide an understanding of visual quality of Hua Hin's major elements and human attitude toward physical environment. The results will be used for analysis to harness suitable measures for physical development that will not recede the value of town appearance in the future.

Research methodology begins with a review of town history, important places, and their significance. Later, site surveys are conducted to observe physical conditions and ongoing activities. A cognitive or mental structure is then conducted as a basis for determining visual zones; an area or district with a perceivable harmonious physical environment and activity. Six visual zones are determined and used as areas of study. Photo-questionnaire is constructed using 36 selected pictures that represent visual zones. Respondents are asked to rate on a five-pointed Likert Scale, their liking toward each picture and their opinion on each picture as a representation of the sense of "*being Hua Hin*". Finally, stratified quota sampling is used on identified groups of population, including Thai residents living in Hua Hin, Thai residents not living in Hua Hin, foreigners, municipal officers, and design professionals.

Results from analysis of 285 respondents indicate a close relationship between respondents' liking toward each picture and their opinion on each picture as a representation of the sense of "*being Hua Hin*". In other words, the better the picture expresses "*being Hua Hin*", the more the respondent likes it. Among these, the most liked pictures are pictures of the beach, historical landmarks (i.e., the railway station and the railway hotel), and natural area, respectively. While the least liked pictures are those of beach with presence of high-rise buildings, tourist area, downtown area, main street, and local market. Deeper investigation reveals that Hua Hin's uniqueness is an integration of its natural beauty and historical architecture, while newer developments are unfavorable and not able to represent Hua Hin's image.

The results of the study lead to recommendations on physical improvement of each zone intending to protect as well as to enhance Hua Hin's special visual quality and control future developments that might devalue its uniqueness.

Key words: Visual Quality Assessment / Visual Pollution / Visual Management Zone / Sense of Place / Hua Hin

1. ความสำคัญของปัญหา

การขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีการเร่งก่อสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างจำนวนมากอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของประเทศ การพัฒนาเหล่านี้นอกจากจะทำให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่างๆ แล้ว ยังมีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพภูมิทัศน์และความสวยงามของพื้นที่ด้วย

การศึกษาคุณภาพเชิงทัศนียภาพเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการปัญหาภูมิทัศน์ และใช้ในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ ในการศึกษารั้วนี้จะนำวิธีการศึกษาคุณภาพเชิงทัศนียภาพมาใช้ในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาที่มีต่อสภาพภูมิทัศน์เมืองและธรรมชาติที่สวยงามของพื้นที่

หัวหินเป็นสถานตากอากาศชายทะเลที่มีชื่อเสียงยาวนานมาแต่ครั้งอดีตกาล ในปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงสุดแห่งหนึ่งของประเทศ ทั้งสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากสภาพทางธรรมชาติที่สวยงามและระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครแล้ว สิ่งที่ทำให้หัวหินมีเสน่ห์เหนือสถานตากอากาศชายทะเลแห่งอื่นๆ คือ ภาพลักษณ์ของหัวหินในฐานะที่เป็นสถานตากอากาศของพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงในอดีตที่ยังคงเล่าขานเป็นตำนานและยังคงหลงเหลือร่องรอยให้เห็นได้ในปัจจุบัน ความนิยมดังกล่าวเป็นผลให้หัวหินเกิดการพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว อาคารและสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นมากมายเพื่อรองรับการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอย่างขาดทิศทาง รูปแบบ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมของเมืองหัวหินเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจนกำลังจะสูญเสียเอกลักษณ์และจิตวิญญาณดั้งเดิม หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไป สาระและความงามของสภาพแวดล้อมเมืองหัวหินก็จะเสื่อมลงไปในขั้นแก้ไขไม่ได้ ทำให้กลายเป็นเหมือนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ขาดเอกลักษณ์และความงามเฉพาะที่หรือความเป็นสถานที่ (Sense of Place) และสูญเสียอัตลักษณ์ไปแล้ว

การศึกษาคูณค่าของหัวหินในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบันจึงมีความจำเป็น เพื่อให้การพัฒนาทางกายภาพของหัวหินทั้งในปัจจุบันและต่อไปในอนาคตนั้นเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมในการที่จะสามารถรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและเสน่ห์ของหัวหินที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต ให้ยังคงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาทางกายภาพของหัวหินที่สะท้อนถึงความเป็นสถานที่ตากอากาศชายทะเลที่มีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหัวหินจะสามารถก้าวไปสู่เมืองตากอากาศระดับโลกได้อย่างภาคภูมิใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาคุณภาพเชิงทัศนียภาพของเทศบาลเมืองหัวหิน เพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ และป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษ

2) เพื่อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศนียภาพ (Visual Management Zone) ของเทศบาลเมืองหัวหิน เพื่อรักษาคุณภาพเชิงทัศนียภาพ (Visual Quality) ของเมืองให้อยู่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

3. ทบทวนวรรณกรรม

สุนทรียภาพในภูมิทัศน์เกิดจากความประทับใจในคุณลักษณะหรือคุณภาพทางสายตาของภูมิทัศน์ (Zube, Brush, and Fabos, 1975) ซึ่งแตกต่างกันไปตามการรับรู้ของแต่ละบุคคล อันเป็นผลมาจากความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) สังคม (Society) และวัฒนธรรม (Culture) ที่แต่ละคนได้เรียนรู้และสั่งสมมา (Bell, 1999; Laurie, 1986) โดยทั่วไปแล้วลักษณะทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อความชื่นชอบและความพึงพอใจของคนทั่วไป มักจะมีองค์ประกอบที่ดีและมีความกลมกลืนระหว่างองค์ประกอบที่ปรากฏให้เห็น ส่งผลให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกที่ดี มีความประทับใจ และเรียกว่าเป็นความสวยงามและสุนทรียภาพ แต่หากทัศนียภาพมีองค์ประกอบที่ขัดแย้งและไม่มีความกลมกลืนระหว่างองค์ประกอบที่ปรากฏให้เห็นก็จะทำให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกไม่ประทับใจ อันจะนำมาซึ่งความไม่งดงามและความเป็นมลพิษทางสายตา (Visual Pollution) (Simonds, 1997) สำหรับภูมิทัศน์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ จัดได้ว่าเป็นภูมิทัศน์ที่มีความอ่อนไหวต่อการรับรู้สูง เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักมีภาพในอุดมคติต่อภูมิทัศน์ที่คาดว่าจะพบเห็น หากมีองค์ประกอบในภูมิทัศน์อื่นใดที่ปรากฏแตกต่างไปจากที่คาดหวัง ก็จะมีผลต่อความชื่นชอบในภูมิทัศน์ที่ลดลง (รุจิโรจน์ อนุสมบัติ และ วิลาสินี สุขสว่าง, 2554)

การศึกษาและประเมินคุณภาพเชิงทัศนจึงถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาปัจจัยที่ทำให้ภูมิทัศน์สวยงาม และควบคุมปัจจัยต่างๆ ที่อาจจะลดทอนความงามในภูมิทัศน์ลง การศึกษาโดยส่วนใหญ่มักใช้วิธีการทางจิตวิทยา (Psychophysical Methodology) โดยเชื่อมโยงความคิดเห็นที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรียภาพเข้ากับเกณฑ์ในการประเมิน เช่น ความสวยงามของทิวทัศน์ (Scenic Beauty) ความชอบในภูมิทัศน์ (Landscape Preference) ความสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิทัศน์ (Compatibility) และความสามารถในการยอมรับได้ (Acceptability) เป็นต้น เพื่อให้สามารถประเมินคุณลักษณะหรือคุณภาพของภูมิทัศน์ได้ (Green, 1999) โดยกระบวนการทัศนในการวิจัยและประเมินภูมิทัศน์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (Taylor, Zube and Sell, 1987)

1) กระบวนทัศน์ของผู้เชี่ยวชาญ (Expert Paradigm) เป็นการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์จากการวิเคราะห์องค์ประกอบในภูมิทัศน์ตามหลักการทางด้านศิลปะและการออกแบบ หรือหลักการทางนิเวศวิทยา ธรณีวิทยา และการวางแผนจัดการทรัพยากร เป็นต้น

2) กระบวนทัศน์ด้านจิตวิทยากายภาพ (Psychophysical Paradigm) เป็นการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์ที่มีผลต่อการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่ปรากฏในภูมิทัศน์ มักใช้สาธารณะชนเป็นผู้ประเมิน

3) กระบวนทัศน์จากการรับรู้ (Cognitive Paradigm) เป็นการประเมินถึงคุณค่าและความหมายที่มีต่อจิตใจ ที่เกิดจากการตีความหมายจากสิ่งเร้าที่ปรากฏในภูมิทัศน์ โดยตระหนักถึงคุณค่าในด้านความหมายมากกว่าการคำนึงถึงเพียงด้านกายภาพเท่านั้น

4) กระบวนทัศน์จากประสบการณ์ (Experiential Paradigm) เป็นการประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วมในภูมิทัศน์หรือในสภาพแวดล้อม เนื่องจากเมื่อเกิดการมีส่วนร่วมนั้นจะทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าและความหมายของสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น เช่น ในด้านประโยชน์ใช้สอย ความเหมาะสมในการใช้งาน ความสัมพันธ์และความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ เป็นต้น

ในการวิจัยนี้ จะใช้กระบวนการในการวิจัยและประเมินภูมิทัศน์ 3 ประเภท คือ กระบวนการของผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการด้านจิตวิทยาภาพ และกระบวนการรับรู้

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาในครั้งนี้มีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินงานหลักแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การสำรวจสภาพปัจจุบันและทรัพยากรเชิงทัศน์ (Visual Resource Inventory)

การสำรวจสภาพปัจจุบันและทรัพยากรเชิงทัศน์ของพื้นที่ เป็นการดำเนินการศึกษาสภาพพื้นที่เบื้องต้นจากแผนที่และภาพถ่ายดาวเทียม จากนั้นจึงดำเนินการสำรวจภาคสนามในพื้นที่เทศบาลเมืองหัวหินเพื่อศึกษาโครงสร้างจินตภาพของเมือง (Image of the City) รวมทั้งปัจจัยบริเวณหรือองค์ประกอบของเมืองที่มีความงามและความสำคัญในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น โรงแรมรถไฟเดิม (ปัจจุบันเป็นโรงแรมเซ็นทาราแกรนด์บีชรีสอร์ทและวิลลาหัวหิน) สถานีรถไฟหัวหิน กลุ่มอาคารพาณิชย์ที่มีลักษณะดั้งเดิมคงเหลืออยู่ ชายหาดที่มีทิวทัศน์สวยงาม ตลาดนัดไร่ และถนนคนเดิน เป็นต้น จากนั้นจึงดำเนินการจัดแบ่งย่านเชิงทัศน์หรือการจัดแบ่งพื้นที่ศึกษาทั้งหมดออกเป็นกลุ่มตามลักษณะภูมิทัศน์และกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำไปสู่การคัดเลือกภาพตัวแทนสำหรับการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ด้วยแบบสอบถามต่อไป

4.2 การประเมินทรัพยากรเชิงทัศน์และคุณภาพเชิงทัศน์ (Visual Assessment)

การประเมินทรัพยากรเชิงทัศน์ของเขตต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนที่แล้ว เป็นการสำรวจเพื่อถ่ายภาพและเลือกภาพที่สามารถใช้เป็นตัวแทนของย่านนั้นๆ และภาพถ่ายของสถานที่ที่มีความสำคัญเป็นทรัพยากรเชิงทัศน์ที่มีคุณค่า จากนั้นจึงดำเนินการออกแบบและจัดทำแบบสอบถามประกอบรูปภาพ (Photo-Questionnaire) เพื่อใช้ในการประเมินทรัพยากรเชิงทัศน์โดยการสัมภาษณ์ทัศนคติของกลุ่มคนที่ต่อสภาพภูมิทัศน์ในเขตอย่างเป็นระบบตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) โดยใช้การให้คะแนนระหว่าง 1-5 (Likert Scale) ในหัวข้อต่างๆ ผลที่ได้จะเป็นระดับคุณภาพเชิงทัศน์ และความเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองหัวหิน (Identity or Uniqueness) ซึ่งสะท้อนถึงความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity) ของทรัพยากรทางสายตาในแต่ละเขตสำหรับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เช่น นักท่องเที่ยว คนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป

4.3 การวิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ (Result Analysis)

การวิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์เป็นการวิเคราะห์ค่าทางสถิติจากผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบว่าภาพตัวแทนใดหรือย่านเชิงทัศน์ใดมีคุณภาพเชิงทัศน์ และความสำคัญสูงถึงต่ำ หรือมีปัญหาทัศนด้านใดบ้าง และมากน้อยเพียงใด เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของภาพลักษณะที่พึงประสงค์ของย่านต่างๆ ว่าควรจะเป็นไปในแนวทางใด

4.4 การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ (Visual Resource Management)

การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เป็นการจัดทำหลักเกณฑ์และข้อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศน์ (Visual Management Zone) ของเทศบาลเมืองหัวหิน เพื่อรักษาคุณภาพเชิงทัศน์

ให้สมดุลและเหมาะสมระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยหลักเกณฑ์และข้อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศน์ จะมีลักษณะเป็นแผนที่แสดงเขตจัดการเชิงทัศน์ พร้อมทั้งแนวทางการควบคุมหรือเสนอแนะลักษณะทางกายภาพของอาคารและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ต่างๆ ที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังประกอบด้วย การจัดทำภาพจำลองเชิงซ้อน (Photomontage) เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพที่พึงประสงค์ เพื่อให้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้โดยสะดวกต่อไป

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ของเทศบาลเมืองหัวหินในครั้งนี้เริ่มต้นจากการสำรวจสภาพปัจจุบันและทรัพยากรเชิงทัศน์ของพื้นที่โดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการแบ่งเขตทางสายตาหรือย่านเชิงทัศน์ (Visual Zone) โดยใช้โครงสร้างภูมิทัศน์เป็นแนวทาง และคัดเลือกภาพตัวแทนสำหรับการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ แล้วใช้แบบสอบถามประกอบรูปภาพ (Photo-Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทนดังกล่าวจากผู้คนทั่วไป พร้อมทั้งทัศนคติ และข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่คาดว่าจะส่งผลต่อการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์

ผลการสำรวจทำให้แบ่งย่านเชิงทัศน์ที่สำคัญของเมืองได้เป็น 6 ย่านดังนี้ (ดูภาพที่ 1)

ย่านเชิงทัศน์ที่ 1 เส้นทางเข้าเมืองหัวหินตามแนวถนนเพชรเกษม

ย่านเชิงทัศน์ที่ 2 บริเวณตลาดและย่านพาณิชย์กรรม

ย่านเชิงทัศน์ที่ 3 บริเวณแหล่งบริการนักท่องเที่ยว

ย่านเชิงทัศน์ที่ 4 บริเวณถนนเพชรเกษมช่วงที่ผ่านตัวเมืองหัวหิน

ย่านเชิงทัศน์ที่ 5 บริเวณชายหาด

ย่านเชิงทัศน์ที่ 6 บริเวณถนนดำเนินเกษม

การสร้างแบบสอบถามประกอบรูปภาพมีรายละเอียดในการดำเนินการ 2 ส่วน ได้แก่ การ

ภาพที่ 1: ย่านเชิงทัศน์ของเมืองหัวหิน

กำหนดคำถาม และการกำหนดภาพตัวแทน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 การกำหนดคำถาม

สามารถแบ่งคำถามออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

5.1.1 การประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทนภูมิทัศน์เมืองหัวหิน

โดยการให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินภูมิทัศน์เมืองหัวหินจากภาพตัวแทนแต่ละภาพด้วยการให้คะแนน (Rating) จาก 1 ถึง 5 ใน 2 ประเด็น ได้แก่ ระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์ในแต่ละภาพ และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินในแต่ละภาพ พร้อมให้เหตุผลและความคิดเห็นเพิ่มเติม

5.1.2 ทัศนคติต่อภูมิทัศน์เมืองหัวหิน

คำถามข้อมูลทัศนคติต่อภูมิทัศน์เทศบาลเมืองหัวหินจะใช้ประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อ ซึ่งถามผู้ตอบแบบสอบถามว่า

- 1) ภูมิทัศน์ของหัวหินมีลักษณะเป็นอย่างไร
- 2) เอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นของภูมิทัศน์ที่แสดงถึงความเป็นหัวหินคืออะไร
- 3) อะไรเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในภูมิทัศน์ของเมืองหัวหินบ้าง
- 4) อะไรเป็นส่วนประกอบที่ขัดแย้งหรือทำลายคุณค่าภูมิทัศน์ของเมืองหัวหินให้สูญเสียไปบ้าง
- 5) เหตุผลและความคิดเห็นเพิ่มเติม ประกอบการให้คะแนนความชอบภาพตัวแทน
- 6) เหตุผลและความคิดเห็นเพิ่มเติม ประกอบการให้คะแนนความเป็นหัวหินของภาพตัวแทน
- 7) ภูมิทัศน์ของหัวหินจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างไรในอนาคต
- 8) อยากให้ภูมิทัศน์ของหัวหินเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างไรในอนาคต

5.1.3 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามคาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ของเทศบาลเมืองหัวหิน ซึ่งประกอบด้วยคำถามทั้งสิ้น 6 ข้อ ได้แก่ ภูมิฐานะ เพศ อายุ การศึกษาสูงสุด อาชีพและสาขาวิชาชีพ และรายได้

5.2 การกำหนดภาพตัวแทน

ภาพตัวแทน หมายถึง ภาพที่ใช้สื่อถึงภูมิทัศน์ในบริเวณหนึ่งใด ในการศึกษาครั้งนี้ก็คือภาพที่แสดงลักษณะเชิงทัศน์ของแต่ละย่านเชิงทัศน์ โดยได้ใช้ภาพถ่ายของภูมิทัศน์จากสถานที่จริง (ถ่ายภาพในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2552) ภาพตัวแทนมีลักษณะเป็นภาพทิวทัศน์มุมกว้าง (Panoramic View) เพื่อให้คล้ายกับการมองของคนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งในการเลือกภาพตัวแทนยังจำเป็นต้องควบคุมส่วนประกอบ (Composition) และคุณภาพ (Quality) ของภาพแต่ละภาพให้มีความใกล้เคียงกันด้วย กล่าวคือ มีเนื้อหา ความหลากหลาย ความน่าสนใจ รวมทั้งสีสันและบรรยากาศที่ใกล้เคียงกัน เพื่อป้องกันไม่ให้ปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากองค์ประกอบในภูมิทัศน์ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนเนื้อหาของภูมิทัศน์จนส่งผลการประเมินคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทนได้ โดยมีจำนวนภาพตัวแทนของภูมิทัศน์ในแต่ละย่านเชิงทัศน์ดังนี้ ย่านเชิงทัศน์ที่ 1 จำนวน 3 ภาพ ย่านเชิงทัศน์ที่ 2 จำนวน 6 ภาพ ย่านเชิงทัศน์ที่ 3 จำนวน 14 ภาพ ย่านเชิงทัศน์ที่ 4 จำนวน 7 ภาพ ย่านเชิงทัศน์ที่ 5 จำนวน 14 ภาพ และย่านเชิงทัศน์ที่ 6 จำนวน 4 ภาพ รวมทั้งสิ้น 48 ภาพ

6. การเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลการประเมินคุณภาพเชิงทัศนียภาพ ประกอบด้วยแบบสอบถามและสมุดภาพตัวแทน มีรายละเอียดการดำเนินการดังต่อไปนี้

6.1 ลักษณะและจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตาตามชั้นตัวอย่าง (Stratified Quota Sampling) ตามปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติต่อภูมิทัศน์เมืองหัวหิน โดยสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกได้เป็น 4 กลุ่มจำนวนทั้งสิ้น 285 ชุดดังนี้

1.1 กลุ่มนักท่องเที่ยว แบ่งเป็น นักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 80 ชุด และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 31 ชุด

1.2 กลุ่มคนท้องถิ่น แบ่งเป็น ประชาชนชาวหัวหินทั่วไปจำนวน 64 ชุด และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของเมืองหัวหินจำนวน 22 ชุด

1.3 กลุ่มคนไทยทั่วไป ซึ่งเป็นคนทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 66 ชุด

1.4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสภาพแวดล้อม โดยเก็บข้อมูลจากนิสิต/นักศึกษาระดับปริญญาโทหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิตและการออกแบบชุมชนเมืองมหาบัณฑิต ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้เรียนในรายวิชาการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพเชิงทัศนียภาพ จำนวน 22 ชุด

6.2 การดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

จากการทดลองเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน พ.ศ. 2552 พบปัญหาการเก็บข้อมูลได้จำนวนน้อยกว่าที่คาดเนื่องจากเหตุผล 3 ประการคือ 1) นักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยมาก 2) แบบสอบถามละเอียดและยาวเกินไป ทำให้เป้าหมายปฏิเสธที่จะตอบ 3) นักท่องเที่ยวต้องการความเป็นส่วนตัวมากระหว่างมาพักผ่อน และไม่ต้องการถูกรบกวน

เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองเก็บข้อมูลพบว่า ภาพตัวแทนบางภาพมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากเกินไป จึงทำให้ผู้ตอบไม่สามารถบอกความแตกต่างได้ ภาพดังกล่าวจึงนับว่ามีความซ้ำซ้อนหรือขาดความอ่อนไหว (Sensitivity) จึงได้พิจารณาตัดภาพตัวแทนที่มีความซ้ำซ้อนออกทั้งสิ้น 12 ภาพ ทำให้เหลือภาพตัวแทนจำนวน 36 ภาพ แต่ทั้งนี้ยังคงสามารถใช้ข้อมูลร่วมกับแบบสอบถามเก่าได้

7. ผลการวิจัย

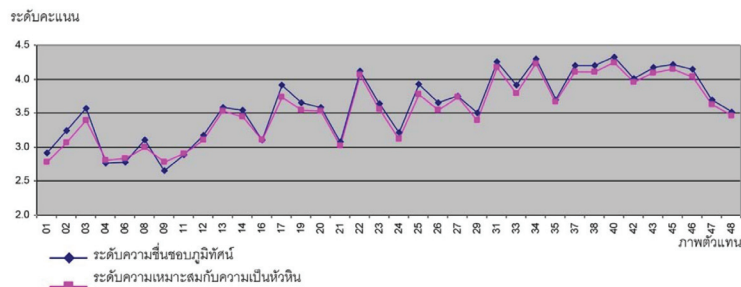
7.1 ระดับความขึ้นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินของภาพตัวแทน

จากผลการประเมินคุณภาพเชิงทัศนียภาพพบว่า ระดับความขึ้นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินของภาพตัวแทนมีความสอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ภาพที่ได้รับคะแนนระดับความขึ้นชอบภูมิทัศน์สูงก็จะได้รับคะแนนความเหมาะสมกับความเป็น

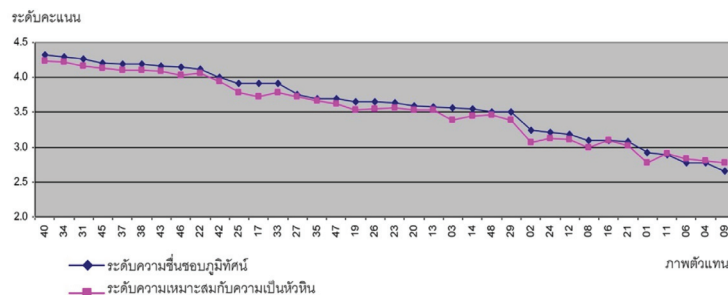
หัวหินสูงด้วย และภาพที่ได้รับคะแนนระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์ต่ำก็จะได้รับคะแนนความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินต่ำด้วย (ภาพที่ 2) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกถึงความเป็นหัวหินที่เหมาะสมมีส่วนในการก่อให้เกิดความชื่นชอบในภูมิทัศน์หัวหินระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์ ทั้งนี้จะเห็นระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินจะมีคะแนนต่ำกว่าเล็กน้อย

7.2 ลำดับคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทน

จากการนำค่าเฉลี่ยระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินไปเรียงลำดับภาพตัวแทนตามคะแนนเฉลี่ยของระดับความชื่นชอบและความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินดังกล่าวพบว่า ภาพตัวแทนมีการเรียงลำดับคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก (ภาพที่ 3) โดยภาพตัวแทนที่มีคะแนนสูงมีลักษณะเป็นภาพทิวทัศน์ชายทะเล และทิวทัศน์ที่มีอาคารหรือสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองหัวหิน ได้แก่ สถานีรถไฟ และโรงแรมรถไฟ ส่วนภาพตัวแทนที่ได้รับคะแนนลำดับถัดมาจะมีลักษณะเป็นทิวทัศน์ชายทะเลที่มีอาคารสูงหรือมีรูปแบบสมัยใหม่ปรากฏให้เห็น รวมทั้งทิวทัศน์ภายในชุมชนที่ยังมีอาคารลักษณะดั้งเดิมปรากฏ สำหรับภาพตัวแทนที่มีคะแนนต่ำมีลักษณะเป็นทิวทัศน์ตามแนวถนนเพชรเกษมที่มีอาคารพาณิชย์ ตึกแถว และป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ปรากฏ

ภาพที่ 2: แสดงระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินของภาพตัวแทน

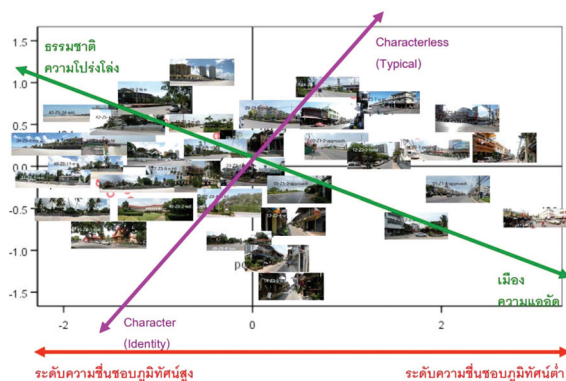

ภาพที่ 3: แสดงการเรียงลำดับระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์จากสูงไปต่ำ

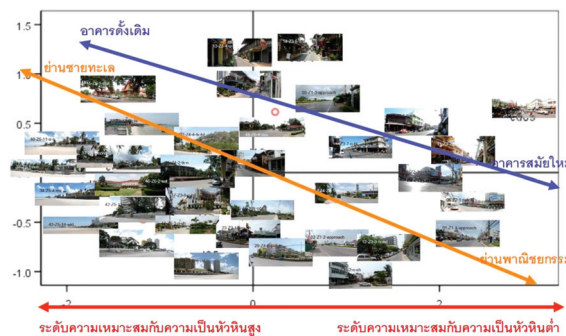
7.3 มิติทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทน

การวิเคราะห์มิติทางภูมิทัศน์จากผลการให้คะแนนภาพตัวแทนเป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาปัจจัยหรือลักษณะทางภูมิทัศน์ร่วมกันของภาพตัวแทนที่แฝงอยู่ในใจของผู้ตอบแบบสอบถามและแสดงออกด้วยการให้คะแนนภาพต่างๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยใช้การวิเคราะห์ด้วย Multi-Dimensional Scaling (MDS) ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ของภาพตัวแทนแต่ละคู่ของภาพทุกคู่ที่เป็นไปได้ โดยอาศัยการใช้ระยะห่างทางกายภาพของภาพใน 2 มิติ เป็นตัวแทนค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างแต่ละคู่ของภาพ และนำภาพแต่ละภาพมาจัดเรียงตัวในที่ว่าง 2 มิติให้เห็น ซึ่งตีความได้ว่า หากภาพตัวแทนอยู่ใกล้กันแสดงว่าภาพตัวแทนนั้นมีผลการให้คะแนนที่คล้ายคลึงกัน และหากภาพตัวแทนอยู่ไกลกันหมายความว่าภาพตัวแทนนั้นมีผลการให้คะแนนที่แตกต่างกันมาก ดังนั้นการวางตัวและการเกาะกลุ่มของภาพสามารถก่อให้เกิดการตีความถึงความหมายของทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อภาพตัวแทนนั้นๆ ได้

จากการพิจารณาแผนภูมิ MDS แสดงการเรียงตำแหน่งภาพตัวแทนดังกล่าวพบแกนมิติทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อความชื่นชอบภูมิทัศน์ของภาพตัวแทน 2 แกน ได้แก่ อัตลักษณ์ทางภูมิทัศน์ และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (ภาพที่ 4) และพบแกนมิติทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อความเหมาะสมกับความเป็นหัวหิน 2 แกน ได้แก่ ลักษณะย่าน และลักษณะอาคาร (ภาพที่ 5)

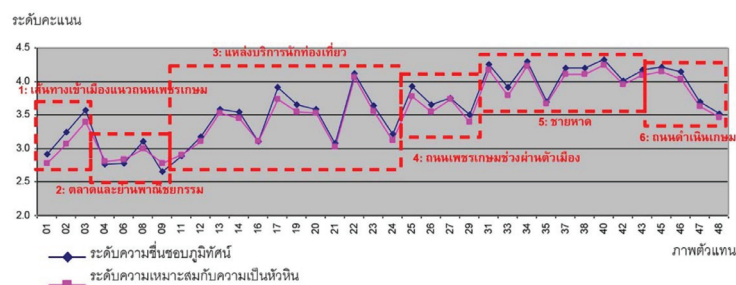
ภาพที่ 4: แผนภูมิแสดงแกนมิติทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อระดับความชื่นชอบภูมิทัศน์ของภาพตัวแทน

ภาพที่ 5: แผนภูมิแสดงแกนมิติทางภูมิทัศน์ที่มีผลต่อระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินของภาพตัวแทน

7.4 คุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทนในแต่ละย่านเชิงทัศน์

เมื่อพิจารณาคุณภาพเชิงทัศน์ของภาพตัวแทนในแต่ละย่านเชิงทัศน์ ทั้งในด้านระดับความขึ้นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินพบว่า ย่านเชิงทัศน์ที่ 5 ซึ่งเป็นบริเวณชายหาดเป็นบริเวณที่มีคุณค่าเชิงทัศน์สูงสุด รองลงมาคือ ย่านเชิงทัศน์ที่ 6 ซึ่งเป็นบริเวณถนนดำเนินเกษมช่วงสถานีรถไฟ ส่วนบริเวณที่เป็นถนนทั้งถนนอื่นๆทั้งถนนดำเนินเกษมและถนนเพชรเกษมในย่านเชิงทัศน์ที่ 1 และ 4 มีคุณภาพเชิงทัศน์ในอันดับถัดลงมา ในขณะที่ย่านเชิงทัศน์ที่ 3 ซึ่งเป็นบริเวณแหล่งบริการนักท่องเที่ยวมีคุณค่าเชิงทัศน์แตกต่างกันไป โดยเมื่อพิจารณาภาพตัวแทนแล้วพบว่าความแตกต่างดังกล่าวเป็นผลมาจากลักษณะอาคาร กล่าวคือ หากมีอาคารลักษณะดั้งเดิมจะมีคุณภาพเชิงทัศน์สูง แต่หากปรากฏอาคารสมัยใหม่คุณค่าเชิงทัศน์จะต่ำลง สำหรับย่านเชิงทัศน์ที่มีคุณภาพเชิงทัศน์ต่ำที่สุด ได้แก่ ย่านเชิงทัศน์ที่ 2 ซึ่งเป็นบริเวณตลาดและย่านพาณิชย์กรรม (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6: กราฟแสดงระดับความขึ้นชอบภูมิทัศน์และระดับความเหมาะสมกับความเป็นหัวหินของภาพตัวแทนในแต่ละย่านเชิงทัศน์

8. ข้อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศน์เทศบาลเมืองหัวหิน

การกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ในแต่ละบริเวณย่อมมีลักษณะทางภูมิทัศน์ คุณค่าเชิงทัศน์ และปัญหาที่ทำให้คุณค่าเชิงทัศน์ลดลงที่ต่างกัน แนวทางการจัดการที่เหมาะสมจึงควรแตกต่างกันออกไป โดยการกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์ด้วยการแบ่งหน่วยพื้นที่ตามลักษณะคุณค่าเชิงทัศน์ของพื้นที่ (ภาพที่ 7) พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในแต่ละหน่วยพื้นที่โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันคุณภาพเชิงทัศน์ที่ดีเอาไว้และเสนอแนะการควบคุมการพัฒนาใหม่ๆให้สอดคล้อง เพื่อส่งเสริมคุณค่าเชิงทัศน์ที่ดีให้ชัดเจนขึ้นและลดสิ่งก่อสร้างใหม่ที่บั่นทอนให้น้อยลง

เนื่องจากในแต่ละเขตจัดการเชิงทัศน์ของเทศบาลเมืองหัวหินมีคุณลักษณะทางภูมิทัศน์ที่แตกต่างกันออกไป การดำเนินการจัดการและปรับปรุงคุณภาพเชิงทัศน์จึงแตกต่างกัน โดยข้อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศน์เทศบาลเมืองหัวหินนี้เป็นเพียงการนำเสนอหลักการและกรอบแนวทางอย่างกว้างๆ ในระดับนโยบายเท่านั้น หากต้องการให้ได้ผลเป็นรูปธรรมในพื้นที่จริง จำเป็นต้องมีการดำเนินการศึกษาและกำหนดมาตรการที่มีรายละเอียดมากขึ้นในอนาคต โดยสามารถสรุปข้อเสนอแนะเขตจัดการเชิงทัศน์เทศบาลเมืองหัวหินในเบื้องต้นได้ดังนี้

ภาพที่ 7: แผนที่แสดงอาณาบริเวณของเขตจัดการเชิง
ทัศนทัศนเทศบาลเมืองหัวหิน

เขตที่ 1: ถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางเข้าเมือง

เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามเสมือนประตูสู่หัวหินและพระราชวังไกลกังวลอันเป็นที่ประทับใจ ถนนเพชรเกษมในช่วงนี้จึงต้องการการจัดการเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่แตกต่างจากถนนเข้าเมืองในอื่นๆ โดยในเขตพื้นที่นี้ ควรทำการควบคุมเป็นพิเศษในเรื่องต่อไปนี้

- ควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณาบริเวณสองข้างของเส้นทางเข้าเมือง โดยห้ามติดตั้งป้ายโฆษณาขนาดใหญ่
- ควบคุมอาคารลักษณะตึกแถวให้ถอยห่างจากเขตทางหรือห้ามสร้างใหม่ ส่วนอาคารพาณิชย์ลักษณะอื่นให้ก่อสร้างได้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น และให้มีระยะถอยห่างจากถนน
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนทางเข้าโดยปลูกต้นไม้ยืนต้นเรียงรายสองข้างทางให้เป็นระเบียบตลอดแนว

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางเข้าเมือง ด้วยการปลูกต้นไม้ใหญ่บริเวณเกาะกลางถนนและสองข้างทาง รวมทั้งควบคุมไม่ให้มีป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ในภาพที่ 8-9

ภาพที่ 8: ภูมิทัศน์ถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางเข้าเมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ 9: ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางเข้าเมือง

เขตที่ 2: ศูนย์พาณิชยกรรมชุมชน

แนวทางการจัดการพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันตกของถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์พาณิชยกรรมชุมชน มุ่งเน้นการจัดระเบียบทั้งทางด้านการใช้งานและคุณภาพเชิงทัศนียภาพเป็นหลัก โดยควรมีการจัดการดังนี้

- ในระยะสั้น ควรมีการจัดระเบียบการจราจร จัดการพื้นที่จอดรถ และจัดทางเดินเท้าและทางข้ามถนนเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการจราจรและลดความหนาแน่นคับคั่ง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้คุณภาพเชิงทัศนียภาพลดลง นอกจากนี้ควรห้ามการใช้ผิวจราจรและทางเดินเท้าทำการค้าในเวลากลางวัน ซึ่งนอกจากจะกีดขวางการจราจรและยังทำให้เกิดความรู้สึกกรงรังไร้ระเบียบ อันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อคุณภาพเชิงทัศนียภาพของเมืองโดยตรง

- ในระยะกลาง ควรดำเนินการจัดระเบียบป้ายติดอาคาร และป้ายโฆษณา ห้ามการติดป้ายโฆษณาบนอาคาร โดยความร่วมมือจากผู้ค้าและเจ้าของอาคาร เพราะในปัจจุบันเป็นสาเหตุที่ถูกระบุว่าทำให้เกิดความน่าเกลียด

- ในระยะยาว ควรดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อความสะดวกและปลอดภัยเป็นหลัก นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงการแสดงเอกลักษณ์ความเป็นหัวหินและบรรยากาศที่ร่มรื่นสวยงามด้วย

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณพาณิชยกรรมชุมชน ด้วยการห้ามจอดรถบริเวณริมถนนในบางพื้นที่ จัดระเบียบป้ายโฆษณา และปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้เกิดความร่มรื่นสวยงาม ในภาพที่ 10-11

ภาพที่ 10: สภาพความไร้ระเบียบและขาดเอกลักษณ์บริเวณศูนย์พาณิชยกรรมชุมชนในปัจจุบัน

ภาพที่ 11: ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์พาณิชย์กรรมชุมชน

เขตที่ 3: แหล่งบริการนักท่องเที่ยว

บริเวณริมถนนเพชรเกษมช่วงตลาดต่อเนื่องไปทางทิศตะวันออกจนถึงชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่บริการนักท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นต่างชาติ ควรมีการจัดการดังนี้

- ในระยะสั้น ควรดำเนินการรื้อถอนป้ายโฆษณาที่ติดด้านหน้าอาคารทั้งหมด เนื่องจากเป็นสาเหตุหลักของปัญหาทัศนียภาพที่ดูรกและสกปรก นอกจากนี้ ยังควรจัดระเบียบป้ายติดอาคารให้มีเฉพาะบริเวณกันสาดเท่านั้น และอนุญาตให้มีป้ายชื่อสถานที่ประกอบกิจการที่ยื่นออกจากอาคารได้แต่ต้องมีขนาดเล็กเท่ากันตามที่กำหนด

- ในระยะยาว ให้กำหนดอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นอาคารอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังควรควบคุมอาคารใหม่และอาคารต่อเติมให้มีความสูงไม่เกิน 4 ชั้นสำหรับถนนเพชรเกษม และไม่เกิน 3 ชั้นสำหรับถนนย่อย โดยกำหนดให้อาคารวางตำแหน่งอยู่ในแนวเดียวกันทั้งหมด รวมทั้งกำหนดสัดส่วนอาคารให้ลดทอนขนาดให้ใกล้เคียงกับขนาดอาคารเก่า และให้มีกันสาดลักษณะเดียวกันอยู่ในแนวเดียวกันเพื่อให้สามารถเดินต่อเนื่องกันได้โดยตลอด กำหนดวัสดุอาคารสร้างใหม่หรือรื้อสร้างให้ตกแต่งอาคารเก่าในลักษณะของวัสดุธรรมชาติ และรูปทรงเป็นแบบอาคารเขตร้อนหรือโคโลเนียลประยุกต์ กำหนดสีอาคารให้เป็นสีธรรมชาติ (Earth Tone) เช่น สีแทน น้ำตาล น้ำตาลอ่อน เทา เป็นต้น นอกจากนี้ ควรจัดระเบียบการจอดรถและจัดหาที่จอดรถที่แยกจากถนนเพิ่มเติม ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นระเบียบ และจัดการสายไฟฟ้าลงดินไม่ให้เกะกะสายตา

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณบริการนักท่องเที่ยว ด้วยการกำหนดแนวกันสาด แนวป้ายชื่อร้านและป้ายโฆษณา รวมทั้งขนาด รูปแบบ และสีขององค์ประกอบอาคาร ในภาพที่ 12-13

ภาพที่ 12: สภาพป้ายโฆษณาหน้าอาคารบริเวณแหล่งบริการนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ภาพที่ 13: ตัวอย่างการจัดการเชิงทัศนบริเวณแหล่งบริการนักท่องเที่ยว

เขตที่ 4: ถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางภายในเมือง

แนวทางการจัดการบริเวณริมถนนเพชรเกษมทั้งสองข้างทาง ตั้งแต่บริเวณต่อจากตลาดต่อเนื่องไปจนถึงโค้งเขาตะเกียบ ควรมีการจัดการดังนี้

- ในระยะสั้นควรควบคุมป้ายโฆษณา และป้ายติดอาคารให้มีความเป็นระเบียบ และมีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป

- ในระยะยาว ควรควบคุมความสูงอาคารให้เข้มข้นขึ้นกว่ากฎหมายควบคุมอาคารเดิม โดยเริ่มจากกำหนดความสูงสองชั้นบริเวณริมถนนและให้สูงเพิ่มขึ้นตามระยะห่างจากถนนตามกฎหมายควบคุมอาคารกำหนด ทั้งนี้เนื่องจากปรากฏการก่อสร้างอาคารริมถนนที่มีความสูงมากขึ้นเรื่อยๆ สร้างความรู้สึกอึดอัดหนาแน่นบริเวณริมถนน นอกจากนี้ ควรปรับปรุงข้อกำหนดความหนาแน่นอาคารในผังเมืองรวมครั้งต่อไปเพื่อลดสัดส่วนพื้นที่อาคารและเพิ่มพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวในแปลงที่ดิน บริเวณด้านหน้าอาคารที่ติดกับถนนควรกำหนดให้มีการปลูกไม้ยืนต้นเป็นแนวในเขตที่ดินตนเอง และปรับปรุงภูมิทัศน์สองข้างทางให้มีระเบียบและสวยงาม โดยควรปลูกไม้ยืนต้นเรียงรายเป็นระยะสองข้างทางเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของสองข้างถนน และเพิ่มความร่มรื่นเป็นธรรมชาติตลอดแนวนถนน

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางภายในเมือง ด้วยการปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้เกิดความร่มรื่นสวยงาม และควบคุมสีอาคารไม่ให้โดดเด่นหรือแปลกแยกมากจนเกินไป ในภาพที่ 14-15

ภาพที่ 14: ภูมิทัศน์ถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางภายในเมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ 15: ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณถนนเพชรเกษมช่วงเส้นทางภายในเมือง

เขตที่ 5: บริเวณชายหาด

นอกเหนือไปจากการควบคุมความสูงอาคารบริเวณชายหาดหัวหินที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว ยังควรมีการจัดการดังนี้

- ควรมีการกำหนดลักษณะอาคารที่ก่อสร้างใหม่และอาคารที่ต่อเติมให้มีขนาดเล็ก ใช้สีธรรมชาติ (Earth Tone) รูปแบบเรียบง่ายหรือรูปแบบที่เลียนแบบบ้านพักตากอากาศที่สร้างมาแต่เดิมในแบบโคโลเนียลประยุกต์

- ห้ามการสร้างหรือต่อเติมอาคารที่จะบดบังหรือคุกคามอาคารบ้านพักตากอากาศเดิมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ป้องกันการลดทอนคุณลักษณะเด่นของชายหาดหัวหินที่เป็นบ้านพักตากอากาศของข้าราชการบริพารมาแต่เดิม

- กำหนดสัดส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (Open Space Ratio) ให้มากกว่าที่กำหนดได้ตามกฎกระทรวงผังเมืองรวม เพื่อควบคุมความหนาแน่นของการพัฒนาและการก่อสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่ริมชายหาด ป้องกันความแออัดจนทำให้เกิดความรกรุงรังต่อสายตา

- กำหนดแนวปลูกพืชพรรณชายหาด เพื่อช่วยบดบังการมองเห็นอาคารสูงและอาคารขนาดใหญ่ รวมทั้งช่วยสร้างบรรยากาศความเป็นธรรมชาติที่สวยงามให้กับชายหาด

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชายหาดหัวหิน ด้วยการปลูกต้นไม้ใหญ่เป็นแนวบริเวณชายหาดเพื่อบดบังการมองเห็นอาคารสูงและสร้างบรรยากาศความเป็นธรรมชาติที่สวยงาม ในภาพที่ 16-17

ภาพที่ 16: ภูมิทัศน์บริเวณชายหาดหัวหินในปัจจุบัน

ภาพที่ 17: ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชายหาดหัวหิน

เขตที่ 6: แนวถนนดำเนินเกษม

ในเขตพื้นที่นี้มีลักษณะอาคารดั้งเดิมที่แสดงออกถึงความเป็นเมืองหัวหินในยุคก่อน และเป็นเขตที่ควรมีการอนุรักษ์ จึงควรมีการจัดการดังนี้

- ดำเนินการควบคุมรูปแบบและขนาดอาคารที่จะสร้างใหม่หรือต่อเติมปรับปรุงให้แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นหัวหิน เนื่องจากอยู่ในแนวแกนของสถานีรถไฟและโรงแรมรถไฟเดิมที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์

- ควบคุม จัดระเบียบป้ายโฆษณาทั้งสองข้างทาง
- จัดระเบียบการจราจรเพื่อลดความหนาแน่นคับคั่ง
- สร้างบรรยากาศความร่มรื่นและความสะอาดให้แก่คนเดินเท้า

ดังแสดงตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าสถานีรถไฟหัวหิน ซึ่งเป็นการจัดระเบียบการจอดรถ และปรับลานคาดแข่งบริเวณหน้าอาคารสถานีรถไฟให้เป็นสนามหญ้า สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและร่มรื่นมากขึ้น ในภาพที่ 18-19

ภาพที่ 18: ภูมิทัศน์บริเวณหน้าสถานีรถไฟหัวหินในปัจจุบัน

ภาพที่ 19: ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าสถานีรถไฟหัวหิน

บรรณานุกรม

- รุจิโรจน์ อนามัยบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง. (2554). การประเมินคุณภาพเชิงทัศนียภาพเมืองเชิงบูรณาการ พื้นที่เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Bell, Simon. (1999). **Landscape: Pattern, Perception and Process**. London: E & FN Spon.
- Green, Ray. (1999). **Meaning and Form in Community Perception of Town Character**. Journal of Environmental Psychology Vol.19: 311-329.
- Laurie, Michael. (1986). **An Introduction to Landscape Architecture**. Second edition. New York: Elsevier Science Publishing Co., Inc.
- Simonds, John Ormsbee. (1997). **Landscape Architecture: A Manual of Site Planning and Design**. Third Edition. New York: McGraw-Hill.
- Taylor, Jonathan G., Ervin H. Zube and James L. Sell. (1987). "Landscape Assessment and Perception Research Methods". In Bechtel, Robert B., Robert W. Marans and William Michelson. **Methods in Environmental and Behavioral Research**. New York: John Wiley & Sons.
- Zube, Ervin H., Robert O. Brush and Julius Gy Fabos. (1975). **Landscape Assessment: Values, Perception and Resources**. Stroudsburg: Dowden, Hutchinson & Ross.